

### Duitse maatregelen tegen de Joodse inwoners van Rijswijk vanaf mei 1940

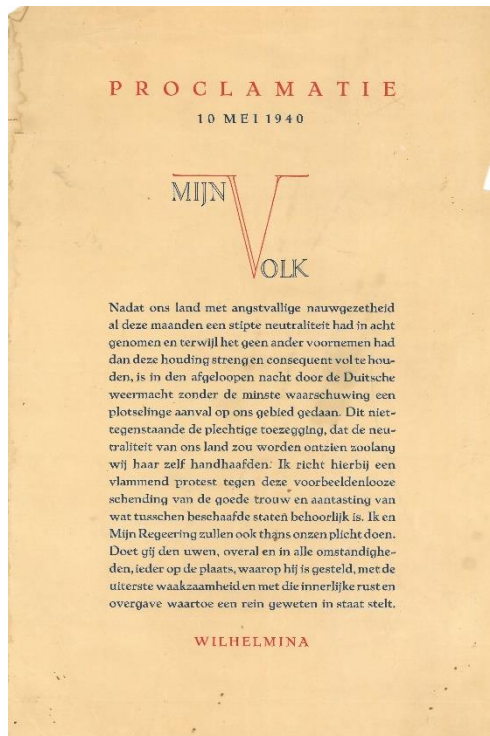
De eerste maanden van de bezetting waren er nog geen direct zichtbare daden van de Duitsers behalve de verplichte registratie bij de lokale politie van de voor 1940 uit Duitsland gevluchte Joden. Het eerste verbod kwam in oktober 1940 op het aanstellen of bevorderen van Joodse burgers als ambtenaar of vergelijkbare functies en daarnaast de verplichting tot registratie van alle Joodse ambtenaren. De dagbladen en andere persorganen werd het vanaf die tijd verboden eigen teksten over deze maatregelen te publiceren, ze mochten alleen voorgeschreven artikelen gebruiken.

In november volgde het ontslag van de Joodse ambtenaren. Verplichte registratie van alle Joodse ondernemingen volgde, van winkels tot fabrieken. Joodse leden van gemeenteraden, wethouders en dergelijke werden in december ontheven van hun functie. Fabrieken, winkels en overige ondernemingen werden verplicht hun Joodse arbeiders te laten registreren. In begin 1941 werd Joodse studenten de toegang tot de universiteiten en hogescholen verboden.

In februari 1941 moesten Joodse inwoners tegen betaling van 1 gulden per persoon bij de gemeente hun aantal Joodse grootouders opgeven. Bij drie of vier Joodse grootouders werd in het persoonsbewijs een 'J' gestempeld. Een verplichte inlevering van radio's volgde, net als verboden toegang tot openbare gelegenheden als zwembaden en verplichte winkeltijden voor Joden van drie tot vijf uur 's middags.

Na de zomer van 1941 werd Joodse kinderen de toegang tot hun scholen geweigerd en moesten ze naar aangewezen Joodse scholen met Joodse onderwijzers. Deze lagen vaak niet in de buurt en daarom moesten de leerlingen met openbaar vervoer, wat later hen ook verboden werd en ze dus moesten lopen. Bioscopen moesten verplicht in hun programmering de haatfilm "De eeuwige Jood" opnemen met leugens en nepnieuws. De Joden moesten een verplicht abonnement nemen op het Joodse Weekblad, gepubliceerd door de door de Duitsers afgedwongen Joodse Raad, waarin ook alle nieuwe maatregelen werden gepubliceerd.





In oktober 1941 moesten alle bedrijven hun Joodse medewerkers ontslaan zonder rechten op uitkering en mochten Joodse bedrijven geen niet-Joodse medewerkers meer in dienst hebben.

In 1942 werden de maatregelen verder verscherpt en ook de verplichte Jodenster op de kleding ingevoerd. Alle Joden moesten tegen inlevering van textielbonnen vier gele lapjes aanschaffen en zichtbaar op de kleding bevestigen. Fietsen moesten worden ingeleverd tot kinderfietsen aan toe, het vastgestelde basisinkomen werd verder verlaagd en het meerdere afgeroomd evenals vermogen en andere bezittingen als grond of huizen. Gebruik van openbaar vervoer werd verboden net als telefoonaansluitingen.

Aan het eind van de zomer van 1942 kwamen de eerste oproepen voor tewerkstelling in Duitsland, in eerste instantie vanuit de Joodse Raad. Een korte, minimale lijst van toegestane bagage werd gepubliceerd. Alle waardevolle zaken als juwelen, contant geld enzovoorts moesten ingeleverd worden. Inmiddels was bij de gemeenten de registratie verder geperfectioneerd zodat alle adressen en aantallen personen bij de Duitsers en politie bekend waren. Formeel moest in het voorjaar van 1943 het westen van Nederland "geruimd" zijn en in april de overige provincies.

Meer dan honderdduizend Joodse mannen, vrouwen en kinderen zijn afgevoerd naar de vernietigingskampen en niet meer teruggekomen, waarvan rond de 250 Joden uit Rijswijk. Vanwege verschillende bronnen en ontbrekende gegevens is het niet precies duidelijk hoeveel Rijswijkse Joodse slachtoffers van de Holocaust er zijn. Daarnaast werden sommige Joden wel in Rijswijk opgepakt, bijvoorbeeld als onderduikers, terwijl zij niet in de stad stonden ingeschreven.

## Referenties

- 1) M.J. van den Berge, J. van Wijk van Brievingh-Hesselink, *Om nooit te vergeten* (Historische Vereniging Rijswijk, 1991).
- 2) Lizette de Koning, *Verhalen van Rijswijk: De Canon* (Stichting Rijswijkse Historisch Projecten, 2007).
- 3) Gemeentearchief Rijswijk, *Geschiedenis van Rijswijk* (Rijswijk, 1997).

Beelden: Museum Rijswijk